

שעה אחת בחייה של אומה

(לפי הרצאה על ההתנדבות העברית ולקחה)

חמש שנים נמשכה ההתנדבות. היה זה לעם מפעל סמלי, אך צנוע. הוא יצר את הכוח הדינמי שזקק את קומתה של שארית הפליטה. זאת לקחו של ביה"ס הזה יש להפוך לנחלת התנועה כולה, לנחלת העם כולו: כיצד לוחמים לקוממיותה של אומה.

חינו היום הנם כה דינמיים, כה שוטפים במרוצתם, עד שהדבר נדמה כקבוע באיזה זכרון רחוק, וזכרון לפני עשרות בשנים, כמשהו שקראנוהו בספר, או שמענוהו מפי אחר.

...

מה היה עניינה של ההתנדבות הא"יית במלחמת העולם הזאת? ומה תורת-החיים שיכולים אנשים צעירים ללמוד ממנה? ואכן, תורה היא וצריכה לימוד, לפי שלעתים קרובות למדי נתונים אנו בעת מבוכה פוליטית בהתרופפות עצבים, במצבים שמצריכים שקט נפשי, שווימשקל.

אכן, מה מלמדנו חיון ההתנדבות?

הוא מלמדנו, ראשית כל, לדעת מהו כוחם של קשיי-עורף, כשהם מתרכזים בנקודת-מוקד אחת, גם בעומדם בבדידות גדולה, בלתי-מובנים, לא לחבריהם ולא לציבור הגדול, כל שכן לעולם הרחב. התנדבות הא"י בכל חמש שנותיה ביקשה להיות, לפחות, מה שהיתה ההתנדבות לגדודים במלחמת-העולם הקודמת. בימים ההם פיעם את הלבבות הרעיון של פגישת-גלגיות, של שחרור הארץ ע"י כוח יהודי ולא ע"י זרים, התעוררות ההכרה הלאומית היהודית בקיבוצי-גולה שונים; היחה אז הרגשה של מומנט היסטורי, אשר בו יש להטיל על כף המאזנים את הכל, עד כדי הפקרת הקיים.

במלחמה האחרונה פיעם, קודם כל, יצר-הנקמה הפרימיטיבי, ונתלווה לו הרצון להיפגש עם יהודים סחופים, לשחרר יהודים; היה רצון להופיע במלה"ע הזאת כאומה לוחמת, — רצון שנבע אולי מאיזה יצר עמוק, שראה עמידה על כבודו של ישראל בהופעת הדגל היהודי בין הצבאות הלוחמים בהיטלר, עמידה על כבוד היהודי בזה שעם ישראל, זה המופקר שבעמים, שוב אינו מופקר על כל פנים בהכרת עצמו, אלא מתיצב פנים-אל-פנים למלחמה באויבו. ואל יצרים הללו, יצרי הנקמה, העמידה על כבוד האומה וההכרה העצמית, נצטרפה הרגשת ההדהות עם שארית ישראל, עם השרידים באירופה.

והדבר הזה, שהוא כלי-כך פשוט ונראה לנו כל כך מובן, — בכמה קשיים
עלה לנו להשיגו! איש — גם מן המתנדבים עצמם — לא האמין שזנכה לכך.
המציאות היתה בניגוד לכך, כל הירי-חיים היה בניגוד לכך. באנו להיות אנשים
זקופי-קומה, — והתקלסו בנו במשך כל שנות ההתנדבות. הווי זה של התנדבות,
של גודד שמנעו ממנו אימונים וציוד קרבי וארגון בחטיבה לוחמת, וכל הזמן
היה שרוי בהווי של חיל-משמר; הווי ההורס את העצבים והופך אדם בעל
מאויים גדולים לחולה-רות, ההווי חסר-הענין ביותר, כשהאנשים היו מוכנים
לטרוף נפשם בכפם. בעמדו על משמר בואדי-סראר, בתל אל-כביר, או בבנגזי,
היה שרוי בהווי של חיל-משמר; הווי ההורס את העצבים והופך אדם בעל
יותר משרוצים בני כל עם אחר, והופכים אותך ללא-כלום. כשהיתה יחידתנו
בואדי-סראר, חרט מישהו על הקירות: „פה נקברו חיי הגדוד הראשון“. היתה זו
הרגשת השפלה, כי הנה מתקלסים במיטב מאויך, וגדמה לך, כי זוהי נקודה שבה
נכנעו להיטלריוזם, כי אין מניחים ליהודים להופיע כיהודים במלחמה נגדו.
כל זמן שהגדודים חנו בארץ, היו על כל פנים אילו פיצויים על כך.
אך משהוצאו הגדודים מן הארץ, ולא למלחמה באויב, נשתנה המצב תכלית
שינוי. תחילה סברו, שהגדוד יאומן שם אימוני-קרוב, אך עד מהרה נתברר, שהוא
יוסיף לשמש באותם תפקידי-המשמר עצמם, אך בסביבות בנגזי. ואנשים הגיעו
מתוך כך לידי מעשי-השתטות וכמעט טירוף-דעת.

בין יאוש לתקוה

בגדודים נשתרר יאוש עמוק, ואי כבר ידעה את המושג „תקופת-יאוש“, —
היה יאוש בעבודה, היה יאוש בחברה, היה יאוש למראה עיניו, ופעם תקף יאוש
את הקיבוץ. עד כי היה ספק, אם יוכל הקיבוץ להמשיך את קיומו. היה זה
לפני 10-15 שנה. זוהי תופעה פסיכית הנהפכת למחלה, והאדם נראה אז עלוב
גם בעיני עצמו, אכן, ידענו יאושים בארץ, אך אירת יאוש כזו שנשתררה
בגדודים, לא ידענו. מאות אנשים, שהתנדבו לחיל-רגלים, שבהם האימונים
הם קשים יותר מבשאר חטיבות, התהלכו אכולי יאוש, אכזבה וקנאה. בעוד
שחיילים מכל שבעים אומות העולם מתאמצים בכל דרך של התאמצות שלא
לצאת לחזית, — ודוקא הם הנוכחים לכך, הנה אנשינו, קשישים וצעירים, שנשאו
ברמה את דגל הגדודים, ולחמו מלחמה עזה, ורצו להגשים את החזון המלחמתי
של האימה, — דווקא מהם נמנעה הזכות הזאת, הם הוסיפו להיות במצבם העלוב.
ויש להודות: הישוב כמעט נתיאש מן האמונה שביום מן הימים תקום
חטיבה יהודית לוחמת. גם רוב המדינאים שלנו לא האמינו עוד בכך. סיפרו
בשם לירד וילסון, המפקד הראשי במורח התיכון, שאמר: „כל זמן שאני
המפקד, לא יצאו הגדודים לחזית“. וזכורני: בתקופת היאוש הזאת פניתי אל
אחד המנהיגים הציוניים, איש לוחם, רדיקלי, וביקשתי ממנו בקשה צנועה, שעכשיו,
5 רגעים לפני 12, יכריזו על תביעת כניסתנו לחזית כחטיבה יהודית. וענני:
„לצרפתים אין נותנים להלחם בצרפת, — כלום יתנו ליהודים ללכת לאירופה?“

האזירה הכללית היתה של יאוש, והיא דבקה בכולנו, באלה שבגדודים ובאלה שמחוצה להם. בימים ההם הועברו תפקידי השמירה שלנו לתל אליכביר, שבמצרים, וזה אחד ממרכזי האספקה הגדולים במזרח התיכון, העומד בתוך מדבר-חולות חד-גווני. בקרבת-מקום היה אז מחנה הסגר לחיילים יוונים, שנתמרדו על המפקדה היוונית המלכותית, בימי המחלוקת שהיתה בעניני השלטון בין, בין סיעת המלך ומתנגדיו. את המרד דיכאו ואת המתמרדים הושיבו במחנה-הסגר. והיו בינינו חיילים שנתקנאו בהם, משום שהם, בכל זאת, גמרו במחנה-הסגר, «במשהו ממש». היינו שרויים בחשש, שההיסטוריה של ההתנדבות היהודית תחוסל בלי מאבק, אף בלי מחנה-הסגר. והיתה הרגשה, כי יש לאחוז באמצעים נואשים במאבקנו להליכה לחזית, שיקום מאבקו של הלוחם היהודי נגד חיסול ההתנדבות היהודית, על כל פנים 5 רגעים לפני השעה ה-12.

...

כדאי לעמוד על האזירה הזאת שחינו בה ולהכירה, כיוון שיתכן כי עתיד, ח"ו, יאוש לתקוף חלקים ניכרים בישוב. בימים אלה יש לנו הרגשה חיונית של העפלה, של התישבות, של התנגדות בכל מיני עקלקלות, אך יתכן שיבוא רגע של דכאון קשה, מעין ההרגשה שתקפה מאות מתנדבים יהודיים בפגישה עם צבא זר ועם שלטון זר.

ונשאלת השאלה: איך יחזיק הישוב העברי מעמד ברגעים אלה? איזה כוחות נפשיים יגלה איש איש מאתנו ומאיזה מעין נשאבם? זכרון הבריגדה, עמידתה על לכתה לחזית — הוא אחד המקורות לאיתני-הנפש.

נושאי-המלחמה

וחובה לומר: לא כולם נמנו עם נושאי המלחמה הזאת ליציאה לחזית. הנושאים העיקריים של התנדבות העברית היו איש-השורה וכן איש-ההתישבות, שהוא גם איש-השורה, אלא שמרכזו חיו בהתישבות. ומעניין הדבר, כי במלחמה הפוליטית הזאת הערנים ביותר היו דווקא אנשי ההתישבות, ודווקא הקשישים שבהם, הותיקים ביותר.

הנושא הדינמי במלחמה ליצירת חטיבה לוחמת היה דווקא הטוראי, ולא הקצין, בצבאות אחרים, בלגינות אחרים, עומד בראש כל מלחמה פוליטית הקצין, לפי שהוא איש שהשכלה, והוא המעורר את החייל הפשוט, את האיכר הבור, אצלנו קרה היפוכו של דבר, אולי משום שהברירה היתה זרה, מפני שזורים קבעו מבחינתם-הם את ההתאמה לקצינות. החייל הלוחם לזכותו כחייל יהודי היה איש-האדומה, הם, אנשי הכפר, אנשי הגליל והעמק, עמדו בראש ההתנגדות לחיסול ההתנדבות היהודית. היתה זו התפתחות פנימית: החושים שהביאו את האנשים הללו לאום-גיוני ולכנרת ולגליל, הם החושים שהביאו אל החזית הזאת. ואותה קשיות-העורף שבאה לידי גילוי בימי משברים הגדולים שבכל העליות, היא-היא שבאה לידי גילוי גם עכשיו, בתקופה היסטורית אחרת, בתנאים אחרים, ביחסים בינלאומיים אחרים ובצירופים מיוחדים, בתוך ההתנדבות העברית.

דבר ההכרזה על הקמת החטיבה היהודית הלוחמת עבר שלבי יאוש רבים, והיתה שותפות בין פעילי-המתנדבים ובין איש אחד, אשר ריכוז בתקופה הזאת את כל חייו בענין הזה, — הלא הוא משה שרתוק. פעילי המתנדבים החליטו לנפץ את הראש בסלע, ולא להניח את הנשק עד הרגע האחרון.

רבים מאתנו, בהתנדבם, לא ידעו התקום חטיבה יהודית לוחמת; הם צפנו בלבם חלום הרבה יותר נועז. הם הלכו מתוך יצר-הנקמה, הרגישו צורך להתנדב, ולחמו לזכותם ליחידה יהודית ולגיוס יהודי, — אך בנפשם קיוו, שאולי יהיה זה הצבא של המדינה היהודית. לאותם המעטים, בשלבי ההיאבקות השונים, היו הרבה דברים שנראו כחלום, שאיש מאתנו לא היה בטוח שנושיגם. אפילו כאשר קמו הגדודים, התואר "עברי" היה בסוגרים, ולא היינו בטוחים שתקום החטיבה; וכשנוצרה כבר החטיבה — לא היינו בטוחים שהיא תגיע לחזית. וכאשר כבר הגיעה לחזית, לא היינו בטוחים שנוזכה להפגש עם פליטים יהודים, וכאשר נפגשנו עם פליטים יהודים, לא ידענו אם נוזכה לשמש גשר בין שארית ישראל ובין ארץ-ישראל. נקלענו בין היאוש המוחלט, שהנה נתחסל באי-כבוד, ובין החזון של צבא יהודי במסגרת של עצמאות יהודית, כאחת מאבני-השתייה של המדינה היהודית.

לא הכל ניתן לנו, אבל מה שניתן לנו שימש בית-ספר גדול, — זוהי עובדה-היסטורית, ונכס המחנך נוער, וביחוד התפקיד שמילאה הבריגדה בתקופת המעבר ממלחמה לשלום.

בכוחה של אוירה

זוהו צריכים אנשים צעירים ללמוד מגורלה של הבריגדה, בין בהליכתה לחזית ובין בחיסולה (כי גם מזה יש ללמוד משהו)?

קודם כל יש ללמוד מכך, שאין אדם צריך להרפות ממאבקו כל זמן שהגשמה בקרבו, שעד הרגע האחרון עליו לעמוד ולא להיכנע לאוירה הפסיבית המביאה לידי התמוטטות עצבים. חובה היא לשמור על הבריאות הנפשית, לגלות מקורות של חיוניות פנימית גם בשעה שהכל פועל נגדך. דבר זה מלמד נסיון הבריגדה, שאושרה וקיימה 5 רגעים לפני השעה האחרונה, לפני סיום המלחמה, ולא פעם נדמה לנו, כי שוב לא תספיק להיכנס לחזית לפני כניעתה של גרמניה. ומגורל הבריגדה יכולים אנו ללמוד דבר והיפוכו: כיצד עלולים אנשים להתמוטט, ורוחם עלולה ליפול עליהם, — וכיצד יכולים הם לעלות ולהתגבר על עצמם; יכולים אנו ללמוד ממנו לדעת, מהי אוירה טבעית, המבריאה את הנפש, ההופכת חלש לחזק, האנשים חולי-העצבים, המיואשים, נשתנו מן הקצה אל הקצה והיתה בהם רוח אחרת ברגע שהוחלט על הכריגדה והתחיל ריכוז האנשים ואימונם.

ראינו אנשים, אשר אמנם התגייסו מתוך רצון עז להלחם, אך הצבא ניזן את רצונם החילי, עשאם חיילים גרוועים, — והנה, לפתע פתאום, במשך

חדשים מועטים, נתחסנו עד כדי עמידה בשלגים, באיזור הררי, בריתמוס של אימונים קשים, בעקשנות לא לעזוב את האימונים, ללכת לחזית במלוא היכולת; והנפסלים שבהם — כשנפסלו, הכריזו שביתת רעב. היה אחד שנעלם כשרצו לשלחו בחזרה, שעה שהחטיבה הוצרכה לצאת לחזית, — כי לא רצה האיש לחזור. ובתוך הקרב, בימים המועטים שהבריגדה נמצאה בחזית, אפשר היה לראות ולהבין בעליל את פירוש הפסוק, "שש אלי-קרב". עם כל הרהורי הלב על הארץ, המשפחה והילדים, — חלף הלך לו כל היאוש, והחיילים היהודיים היו לאחרים, היו לאנשים נורמליים. והרי לחיילים היהודים היו כל הדאגות האנושיות, הפרטיות, שאתה מוצא בכל חייל וחייל. כל אחד צפן בכיסו תמונות, של אשתו ושל ילדיו, והיה לו אותו הצורך האנושי להתייחד עם התמונות הללו, לכתוב מכתבים לבני משפחתו, — והוא נהפך לטיפוס של חייל "גויי", — ככל החיילים. ומאלף הדבר: בתוך כל אלה כמעט שלא נמצא איש חולה במשך כל תקופת האימונים, וביום שייצאה הבריגדה לקרב, לא היה אפילו חולה אחד! היו אנשים שהיה להם חום, ובאו והודיעו: "אנו בריאים!" ועלו לחזית. והעליה לחזית אינה מלאכה קלה, צריך היה ללכת בחושך, בגבעות, והציוד על הגב מכביד, והמאמץ גדול וקשה.

תחושת-שויון!

אכן, משהו למדו אנשינו שם, בחזית, ואת הלקח הזה צריכים ללמוד צעירינו.

או טעמנו את הטעם המתוק של שוויון בעולם. נדמה לי כי זכינו לטעום טעם של חירות, ששום יהודי בעולם לא זכה לו ולא ידעו. היה זה, בחמישים ימי החזית שלנו, שוויון לאומי ממש, ריאלי מאוד, על פני הגבעות, מול הנוף של איטליה, כשמימינך ומשמאלך חיילים פולנים ואיטלקים ובני שאר אומות, ואתה נכנס ויוצא ומרגיש עצמך כאחד מהם, ללא שום הבדל, כלל, וכל אחד מהם מבין ויודע, שזהו "ג'ואיש ארמי", וכך היה כתוב על גבי המפות. לא "בריגייד גרופ", אלא "צבא יהודי". 50 יום טעמנו טעם זה, היינו בני חורין, שווים לכל אדם, — ולא כמשהו מופשט, אלא כתחושת גוף ונפש. יוצא היית לפטרול, פצצה נתפוצצה על ירך, חי יצאת ונפגשת עם חיילים אחרים, חזית בריתמוס של שוויון מוחלט, מובן-מאליו, — ולדבר הזה בעם היהודי זכינו רק אנחנו.

"כשהאימפריה רצתה..."

ועוד דבר למדנו מנסיונו זה, — להכיר לא רק את האויב, אלא גם את האימפריה הבריטית "הידידותית". כשהאימפריה מבטיחה ורוצה לקיים, הרי היא יודעת לעשות זאת בתכלית השלמות, בדיוק של רגע, עליפי השעון, חמש שנים סירבה להניח ליהודים שיופיעו בחזית כיהודים, — ולא הועיל דבר. נמצאו לה טענות ומענות למכביר. פעם חוסר אניות, פעם חוסר ציוד, ופעם צורך בשמירה. אך משנפלה ההכרעה, — מיד נמצא הכל, גם אניות וגם ציוד וכו', והאנשים הגיעו אל החזית בדיוק נמרץ, ככתוב בתכנית, והכל התנהל

כסדרו וכקצבו. אכן, שם למדנו לדעת, כי ברצותה יכולה האימפריה להביננו — אלא שרבה האיבה ורבה השנאה, ורצון טוב אין. התקופה הזאת — מיום ההכרזה על הבריגדה — היתה לנו תקופה של התרוממות רוח קיבוצית, מיואשים ומדוכאים היו לגאים, זקופי־קומה, בעלי הכרת ערך עצמי.

היה זה לנו גמול גדול בעצם ימי המלחמה. אף על פי שנפלו חברים בחזית, והיתה תקופה, שלילה-לילה, בצאת איש משלנו לפטרול — לא היה בטוח שיחזור. בהתקפה האחרונה, למשל, נפלו מימיננו, בין הפולנים, חללים רבים ע"י הפצצת-טעות של האויריה שלנו, ומשמאלנו נפלו חללים איטלקים רבים מאוד בשעת ההתקדמות, — והבריגדה יצאה מן החזית "בחסד". כשיצאנו אל הקוים, חשבנו ששליש מאתנו ייספה, שלישי ייפצע, ורק שלישי, אולי יזכה להגיע לגרמניה ולהיפגש שם עם יהודים. ולגרמנים היתה אמביציה מיוחדת של נקמה בנו, לקדם את פנינו בדרך מיוחדת, בקרב קשה במכוון, — והבריגדה יצאה בכבוד. החי"ל נתגלה כצבא אמיץ, בלתי נרתע.

על סמך הדו"חות של הגנרלים דיבר צ'רצ'יל על אומץ-לבה של הבריגדה. בהכרה העממית הציבורית נתחזור לגויים, שלבריגדה יש יצר-קרב בלתי נרתע. האנגלים ידעו לא רק להביאנו לחזית, אלא גם להראותנו כפי שאנו באמת, בלי להגזים, אבל גם בלי למעט. צבא מודרני, כצבאותיהן של כל אומות-העולם, למרות חוסר המסורת הצבאית של היהודים. כי הבדל רב הוא בין פעולת-השורה, ההתגוננות כנגד כנופיות, ובין ההופעה בחזית-המלחמה. וזהו דבר שנוצר במשך חדשים אחדים ונעשה לא מתוך שיגרה. אכן, לולא האוירה של התרוממות רוח קולקטיבית לא היה הדבר בא.

הפגישה עם שארית-הפליטה

בכל שלב של התפתחות הבריגדה לא ידענו, מה יהיה השלב הבא. כשיצאנו לחזית, לא היה לנו סמל ודגל. כשבא מ. שרתוק והביא את הדגל מארץ-ישראל, עוד היה לנו דין ודברים על כך עם האחראים. סמלים ניתנו לנו רק בחזית. וכשם שלפני ההכרזה על הבריגדה כירסמנו הספק, אם יתנו לנו להילחם, כך היינו מדוכאים בהיותנו בחזית, מחשש שלא יתנו לנו לראות יהודים. אך גם היאוש הזה חלף.

כאחד המעמדים הגדולים ביותר נחרתה בלבבות הפגישה עם עשרות היהודים הראשונים, ועם הפרטיזנים הראשונים. כאן התחלנו להרגיש כי אכן אין זה רק ענין של פיצוי שבחוויה, אלא, לאחר כל היאושים, ניגשים אנו אל נקודה שהיא ערך לעצמה — אנו מופיעים כצבא משחרר-יהודים.

כשהיינו בחזית, לא ידענו כמה יהודים שרדו באירופה. וגם כשיצאנו מן החזית ונפגשנו עם 30 היהודים הראשונים, לא ידענו עוד, כמה יהודים נפגשו. ואיזה מין צרוף היה זה! היתה שם נערה שעברה חמש כנופיות של חמשה עמים. ומאיך גיסא היה שם נער דתי, שכל צער האומה, כל חבלי העיניים מדורי-דורות נשקפו מפניו. פנים עוטות חירון יהודי איום, שלא אכל

תבשיל כל השנים האלה. והיה בחור יהודי שהתחפש כנאצי, שעמד במבחן ויצא
בנס; והיו שם עוד כמה טיפוסים כאלה. כשראינו את 30 הראשונים האלה,
מיד עלה הרהור בלב: האמנם זה מה שנשאר מהעם היהודי? צללי אדם? שברי
אדם? אנשים שכל אחד מהם נשא על שכמו את הטרגדיה של 7-6 שנות
המלחמה? והידיעות הראשונות שהגיעונו מגרמניה היו: "יש 500 יהודים
בבוואריה", אח"כ שמענו על 2000 ו-3000. שיש באירופה מיליון יהודים
דבר זה לא ידענו בימים ההם. והבריגדה, ביצר הנקמה הבווער בלבה, סברה שיהא
צורך לחפש בנרות ממש את היהודי האחרון. ההויה הזאת של אחרונות היתה
הויה מוחשית לגמרי, חויה שמושגיה הם "עשרות יהודים".

אך כבר בפגישה הראשונה עם עשרות יהודים נתברר לנו שכאן אתחלתא
של דבר שאינו ידוע לנו, וההרגשה כי הננו גשר בין שארית ישראל וארץ-
ישראל גברה בנו.

בשעתו ערוך היה בישוב ויכוח: ללכת לחזית, או לא ללכת? התוכחו על
כך מפלגות. התפתחו אידיאולוגיות שונות בדבר ההליכה-לצבא, ואנו — כשם
שהיינו בודדים בתקופת ההתנדבות, כן היינו בודדים בתקופה זו. הועד הפועל
הציוני החליט, ברוב קולות, לדרוש שהבריגדה תוחזר לארץ. ואני זוכר, שישבנו
בעת ההיא בישיבה וחשבנו: "מה חושב לו הישוב היהודי בארץ-ישראל על
שארית-ישראל? המבין הישוב, מה עליו לעשות למען השארית?" ובישיבה
זו החלטנו לדרוש, שיבוא אלינו אליהו גולומב, שישמענו, והיה לנו לפה בפני
הועד הפועל הציוני, שיבינו, כי יש לחפש יהודים, ובמסיבה ההיא עם 30 היהודים
הראשונים הגיעתנו הידיעה המרה, שאליהו גולומב איננו.

בימים הראשונים ההם היתה זו אמביציה אישית, במידת-מה, ענין של
עשרות חיילים אשר נשאו את הדבר ומאות שהלכו עמם, — אך הרוב רצה לשוב
הביתה. חייל, הזוכה להציל את חייו בחזית, היוצא מן החזית תי, חושב בלבו:
את חיי שהצלתי אביא למשפחתי, לאשתי ולילדי. נדמה לו, שקנה מחדש את זכות
החיים. אם באחת ההזדמנויות נזכרתי בחזית בשירה של רחל האומרת, כי "יש
ימים בהם פי שבעה ירוק הירק ופי שבעים תכולים השמים", — הרי התאים לתקופה
שמדובר בה. זו היתה תקופת האביב, והיתה הרגשה, לאחר השחרור, כי הגה
השמים תכולים יותר מתמיד, והירק ירוק יותר מאשר בימים רגילים, ואין רצון
לוותר עליהם, ואז מתעורר יצר אלמנטרי: "מהה, הביתה!" — ויש רצון שתבוא
דמוביליזציה מהירה. כל חייל, העוזב את החזית, שוב אינו יודע, מהי חילולות,
מהי משמעת, ואך טבעי הדבר, שגם חיילינו כך. צריך היה להסביר לתנועה
הציונית ולכל המפלגות, שהננו עומדים על סף מעשה רציני ביותר.

...

וכאן מתחילה הפרשה הגדולה. היו לנו פגישות עם יהודים אשר ניצלו.
עם שארית-הפליטה. תחילה היו אלה בודדים. אחר כך נקרו לפנינו השרידים
הלוחמים, הפרטיזנים. הם היו אומרים: "אנו עברנו חמש שנות ציונות ברגלינו",

היינו: מושג הציונות הוא, שיש ללכת לא"י דרך כל המכשולים והגבולות.

היו מעמדים גדולים של פגישה עם הלוחמים ביערות, והמעמדים הללו היו רוויים חויות משותפות: מהי אומה שרידה, ומהו האויב העולמי, האורב לנו, ומהו לקח החורבן והכלייה, — וכל אלה יחד עם המאויים הפוליטיים הגדולים. שמענו מהפרטיונים על שליחותם. שמענו מהם, שהעם היהודי צריך להיות מאוחד; שהתנועה הציונית והחלוצית צריכות להיות מאוחדות. את הדברים האלה הביאו לנו חברים מתנועות-נוער ציוניות, והביאום לנו גם ילדים מן הקומסומול. הם למדו ציונות בתוך היער, כשנפגשו פנים-אל-פנים עם פרטיונים מבני אומות אחרות. עם רוסים, פולנים ועוד. שמענו את האמת הגלויה, את ההכרה שהעם היהודי עומד בפני מבחן גדול והעולם לא יבין אותו, לא יבינהו האנגלים ולא יבינהו הרוסים, וגם הפרטיון הגוי יכול להיות רוצח-יהודים. כי אז עלתה המחשבה על חזית משותפת, שהלוחם היהודי מן הארץ והלוחם היהודי מן הגולה יצטרפו לכוח אשר יאבק לגאולתו של העם ויכוונן מחדש את אחרות האומה.

עריכת גלות להצלת יהודים

ועם סיום המלחמה התחלנו ללכת לגולה. בשביל רבים מאתנו היתה ההתנדבות עצמה עריכת גלות ממש. הלכנו לצבא זר, אנשים השונאים את ההוויה הצבאית כולה, את המפקד והסרג'נט והמייג'ור, השונאים את כל המידות הצבאיות. — הלכנו לצבא זר מתוך הכרת חובה לקבל מצוות זרות. ועתה צריכים היינו לערוך גלות. כדי להציל יהודים.

נתעורר הרצון והורגש הצורך למזג את מלחמת העצמאות עם הצלת השארית. ובאידיאה המחודשת הזאת, אשר נצרפה בכור האש של המלחמה, התחלנו ללכת לאירופה.

לא בכל מה שעשינו הצלחנו. היו לנו גם הרבה כשלונות, ולא רק כשלונות פנימיים. הכשלון העיקרי הוא שהבריגדה לא נהפכה לצבא של המדינה היהודית וחוסלה. אמנם היא חוסלה אחרי שמילאה תפקיד גדול. היא הצילה משהו בהיסטוריה היהודית: משהו שהיה בו הכרח קודם גם לתפקידי ההעפלה; היא ישרה את קומת השארית. החייל מן הבריגדה היה טיפוס של שליח חדש לגמרי בתנועה החלוצית. שליה, שזכה בשליחותו בכשרות, בנאמנות, והגיע אל היהודים דרך החזית. הטעם אשר חשנו בחזית מסרנו ליהודים שבמחנות. כשבאנו ב-2 בלילה לאותו מחנה, אשר צל המות עדיין היה פרוש על פני אנשיו, נדלק ניצוץ בעיני היהודים. היהודים הסתכלו בנו כהוים, כחולמים בהקיש: „האמנם זהו דגל תכלת-לבן?“ „האמנם ובאמת זהו חייל יהודי?“ הם לא שמעו ולא ידעו כלום על כך. פרשה זו — יש עוד ללמוד וללמוד אותה.

...

עכשיו עומדים אנו בלחץ פוליטי כביר. אבל לאחר שנות חיי צבא, לאחר ביה"ס הזה, ישנו איזה איזון, ישנה הנחה יסודית, שאם הישוב היהודי לא יבהל, אם מוכן יהיה לקשיים ולסבלות הגוף והנפש, — יכול נוכל להתגבר.

וכשם שלומדים אנו ממבחני המאורעות בארץ וממבחני הגזרות למחזוריהן כן עלינו ללמוד גם מן המבחן הזה, מן הבדידות הגדולה הזאת שהיתה לנו במלחמה, — ולא להבהל גם מן הבדידות. ואם נקבל לקח, אם נלמד את הפרשה הזאת ונביא לנוער, לשורה ולעם את הצירוף הזה של כוננות וקשיות עורף פוליטית, — וזכינו בכך להנחיל לדור נכס אנושי-לאומי יקר, שקידם את תרבות העולם, — הלא היא מסירות-הנפש, שהביאה את האנשים שבכל הדורות למלחמת האמת והחירות.

א. עמיהוד

רשמי הימים הראשונים בחזית

(מתוך „אל הסניו צופים“)

בשעה שלוש בא מ-ה, פורץ לחצר בגיפ שלו ונעצר לפני הפתח. אני מקבל רשות מקפטן אירמירוד לנסוע עם חברי לשעתים-שלוש.

בעת הנסיעה כמעט שאיננו מדברים. בשתיקה זהנים אנו מן הנסיעה הרהוטה, ממרחביה ואויר רענן זה, שכבר נזרקה בו מצינת הערב. עוברים גשר „ביילי“ ועוד גשר, אחר-כך משתפר הכביש ואף מתרחב, ומ-ה מגביר את המהירות.

יוצאים אנו את פאנצה ולפי דרכנו סרים לתוך גן גדול של בית אחוזה, ובו חורשת אורנים. פנה נאה ושקטה. הגיפ נעצר, ואנו יורדים ויושבים בעשב הגבוה, סומכים גבינו על גזעי הארזים ומציתים סיגריות.

ימים רבים לא התראינו, ויש הרבה-הרבה לספר איש לרעהו. ביחוד מבקש אני לשמוע על הפרשה, שאנו, התותחנים, לא זכינו לה, — פרשת חזית מצאנו. איך זה היה שם? כיצד נמדו בחורינו ב„טבילת האש“? מה אורות ומה צללים נתגלו בתוכנו בנסיון הקרבי?

שעה ארוכה משיב הוא בפרוטרוט על שאלותי הרבות. דבריו אינם באים כסדרם, אלא מתגלגלים מעניין לעניין, בשפע ובחפזון. יאלו אצלי באים הם דבר-דבר על מקומו, וכאבני פסיפס אלי מצטרפים לבסוף לתמונה ברורה, אם גם לא שלמה, כזו של מי שחי את הדברים בגופו. הגיורה האדריאטית של חזית המהנה השמיני, בחזית האיטלקית בכלל, אשר יוצבה לפני בוא החורף, היתה שקטה למדי, עד שהגיעו לשם גדודינו. לא עברו ימים מעטים והגיורה נתעוררה לחיים, האוירה נתחשמלה, וההל „להיות שמח“ שכנינו לגיורה, — מצד אחד בריגדת קומאנדו ומצד שני בריגדת רגלים הודית, — התרעמו: עד כה היה כאן שקט, מעין הסכמת גומלין היתה, בחזית „הניחו לנו ונניח לכם“, יהנה באים ומקימים את כל החזית על רגליה.

הרי הדעת, נותנת שהשם „גיואיש בריגוד“ לכשעצמו דיו להסביר את הכל. צא והסבר להם, מדוע לנו, ליהודים, לא יוחא לשבת על כלינו, ומדוע איננו מסוגלים לשקוט על שמרינו, שעה שבמרחק-מה מאחורנו יושבים הגרמנים...

• • •

הבחורים היו בסדר. לא ביישו. לא הכיבו. קשה היה לצפות, שאמנם כך יעמדו ב„טבילת האש“, כך החשבון שלנו אתם וכו' וכו', אבל אחרי-הכל חזית היא חזית, והארם הוא אדם. יהנה עמרו, ועמדו יפה. הרגשת: כאן מפעמת רוח-קרב רבת-תנופה. אולי זהו ההבדל היסודי, שהיה בינינו לבין שכנינו לגיורה. אצלנו היתה דריכות עצומה, והיה רצון למעשים. והיו מעשים נאים שבעזרתם ומסירות נפש. היה הבחור שחילץ וחזר חילץ פצועים מן המיצר והעבירם לאחור, למקום בטוח יותר, לשם טיפול, ולמחר המשיך בתפקידו זה בעיצומה